

משך חכמה

פרשת ויצא פסקא כא-כז – חזרת יעקב לא"י

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' י תשפ"ו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@ybdaskal.com כל הזכויות שמורות ©

אמרו במסכת עבודה זרה דף נג, ב דאיכא מאן דמבטל לה, דמדלא יכלה להציל עצמה, עצמה לא מצלת, לאחרניא מצלה, רק כאן שלבן מבקש אחריה איך ביטלם, וכמו דאיתא במדרש (בראשית רבה עד, ח) שאמרו שבטים בושנו ממך אבי אמא, שאמר למה גנבת את אלקי, יעויין שם. ולכן אם לא היה מבקש וממשש את כליו למצוא התרפים, לא יכלה רחל לאמר לו זה ולשקר חלילה, אבל עכשיו כי מששת את כל כלי, הרי עדיין המה אינם מבוטלים, ושפיר אמרה דרך נשים לי, שהם מטמאים עדיין. ולכן מה מצאת מכל כלי ביתך, ודו"ק².

בטלה, וכן פסק הרמב"ם (עבודה זרה ח, י) "גנבוה לסטים ולא תבעוה כו" הרי זו אינה בטילה" עכ"ל. ועיין בפירוש יד לחכמה על המשך חכמה, שמביא שיטות שסוברים דדוקא באופן שלא מבקש מהליסטים לא בטלה, אבל אם מבקש ולא נותנים בטלה, דסבורים שאם את עצמה אינה מצילה איך תציל אחרים, וזה כונת רבינו]

ועל פי זה יבואר כונת יעקב אבינו, דהנה רחל אמרה שדרך נשים לי, היינו עבודה זרה, ולכן אינה יכולה לקום מפני לבן, ועל זה אמר יעקב, כי מששת את כלי, כלומר, אתה מבקש אחריה, לכן אינה בטלה והיא מטמאה כאשר נדה, ושפיר אומרת רחל דרך נשים לי, ולכן האריך לומר "מכל כלי ביתך", כלומר, מכלי ביתך אין כאן, אבל עבודה זרה שלך יש כאן, שכיון שאתה מששת ומבקשה לא בטלה, ואין לומר שזה שביקשה לא היתה כוונתו שאינה בטלה אלא שביקש את שויים של התרפים שעשויים מזהב דהא מפורש במדרש שכונתו היתה לאלוהות ז"ל הבראשית רבה (ויצא פרשה עד, ח) "ועתה הלך הלכת כי נכסוף נכספתה לבית אביך למה גנבת את אלהי. את חמדת לילך אל בית אביך, למה גנבת את אלהי, אמר רבי אייבו, כיון ששמעו השבטים כך, אמרו בושנו בך אבי אמנו, שלעת זקנותך אתה אומר למה גנבת את אלהי" ע"כ. [וכתב לעיין שם, נתכון בזה לומר, שבלשון המדרש מוכח שאמרו זאת השבטים כשבא לחפש את התרפים והיא עבודה זרה ולא כלי ביתך, ומיושב כל הדקדוקים. [ואף על פי שיעקב לא ידע שרחל גנבתם, ברוח הקודש דיבר]

²תמצית דבריו: קשה מדוע אמר יעקב "כי מששת את כל כלי מה מצאת מכל כלי ביתך", די לכתוב "מה מצאתה מכל כלי ביתך". ונראה דיעקב נתכון לומר, שכיון שמששת אחרי התרפים, זו הוכחה שלא ביטלת אותם, ולכן אמרה רחל דרך נשים לי, כלומר יש עבודה זרה שמטמאה כנדה, ולא שיקרה, ולכן אמר כלי ביתך

[כא]

(לא, לז) "כי מששת את כל כלי מה מצאת מכל כלי ביתך שים כה נגד אחי ואחייך ויזכירו בך שנינו:

"כי מששת את כל כלי מה מצאת מכל כלי ביתך", די לכתוב "מה מצאתה מכל כלי ביתך"

(לא, לז) כי מששת את כל כלי מה מצאת מכל כלי ביתך. ירמוז¹, על מה שפירש השל"ה (ויצא, דרך חיים תוכחת מוסר, מה) הא שאמרה רחל דרך נשים לי, הוא רמז על התרפים, שעבודה זרה מטמאה במגע ובמשא כנדה (שבת פב, א). ואם נגנב עבודה זרה,

¹ [כא] (לא, לז) "כי מששת את כל כלי מה מצאת מכל כלי ביתך שים כה נגד אחי ואחייך ויזכירו בך שנינו" ע"כ. יש לדקדק: א. מהו הלשון הארוך "כי מששת את כל כלי מה מצאת מכל כלי ביתך", די לכתוב "מה מצאתה מכל כלי ביתך". ב. מדוע דקדק יעקב לומר "כלי ביתך", ולא אמר "כליך". ונראה על פי מה שכתב השל"ה הקדוש (ויצא, דרך חיים תוכחת מוסר, מה), וז"ל "ואפשר שרחל היתה חושבת זה בלבה, כדי שלא יהיה שקר היוצא מפיה, כי היא לא יכלה לקום מחמת התרפים שהיו עבודה זרה של לבן וישבה עליהם, ועבודה זרה מטמא כנדה (שבת פב, א), זהו דרך נשים לי". ולכן הבין הדברים כפשוטן "עכ"ל השל"ה הקדוש.

והנה במסכת עבודה זרה (נג, ב) משמע דעבודה זרה של גוי שנגנבה, אם בעליה אינם מבקשים אותה, בודאי בטלוגה הבעלים, שאומרים הבעלים אם את עצמה לא הצילה, בודאי אינה יכולה להציל אחרים, וזה שאינם מבקשים אחריה, הוא סימן והוכחה שביטלוגה, אבל אם מבקשים אחריה, אינם מבטלים אותה. [א. ה. באמת בעבודה זרה מפורש שאפילו אינו מבקש אחריה אינה בטלה, דז"ל הגמרא בעבודה זרה (נג, א-ב) "תנו רבנן, לזה עליה או שנפלה עליה מפולת או שגנבוה ליסטיין או שהניחוה הבעלים והלכו למדינת הים, אם עתידין לחזור כמלחמת יהושע אינה בטילה, וצריכא, דאי תנא לזה עליה, מדלא זבנה לא בטלה, אבל נפלה עליה מפולת מדלא קא מפני לה אימא בטולי בטלה, צריכא. ואי תנא נפלה עליה מפולת משום דסבר הא מנחת, כל אימת דבעינא לה שקילנא לה, אבל גנבוה לסטים מדלא קא מהדר אבתרה בטולי בטלה, צריכא" ע"כ. ופירש רש"י "לזה עליה - עובד כוכבים אפילו מצורף ישראל: או שנפלה עליה מפולת - ואינו חש לפנותה: או שגנבוה ליסטים - ואינו מחזר אחריה" עכ"ל, והנה רש"י מדקדק דאינו מחזר אחריה, דכן הוא מוכח מהגמרא שאמרו "מדלא קא מהדר אבתרה בטולי בטלה", ומוכח שאפילו אם לא מחזר אחריה אינה

משך חכמה

פרשת ויצא פסקא כא-כז – חזרת יעקב לא"י

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' י תשפ"ו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@ybdaskal.com כל הזכויות שמורות ©

היכי דנמטייה עונה בחודש, וכאן היו לו ארבע נשים⁴.



[כג]

(לא, נד) ויזבח יעקב זבח בקר ויקרא לאחיו לאכל לחם ויאכלו לחם וילינו בקר:

מדוע בכל סעודה לפני יעקב כתוב "משתה" – מלבד בקרבן כתוב "מזבח" – וכאן כתוב "ויזבח כר' זבח".

(לא, נד) ויזבח יעקב זבח בהר. עד כאן⁵ לא מצאנו בתורה זבח,



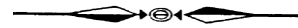
[כב]

(לא, נ) אם תענה את בנתי ואם תקח נשים על בנתי אין איש עמנו יראה אלהים עד ביני ובינך:

מדוע הסכים יעקב לשבועה שלא יקח עוד נשים, ומהו הלשון "על בנותי"

(לא, נ) אם תענה את בנותי, ואם תקח נשים על בנותי. עיין³ בממות דף מד, א עצה טובה קא משמע לן, ארבע אין, טפי לא, כי

לא מצאת, אבל עבודה זרה שלך נמצא.



[כב]

³ [כב] (לא, נ) "אם תענה את בנתי ואם תקח נשים על בנתי", ע"כ. איתא ביומא (עז, ב) דאם תענה את בנותי הוא מניעת תשמיש המטה, דמניעת תשמיש המטה מאשה איקרי עינוי, ואם תקח, הוא שבועה שלא יקח עוד צרות. דאין לומר שהכל ענין אחד, שלא יענה אותם בלקיחת צרות, ולא ממניעת תשמיש המטה, מדלא כתיב "אם תקח", דמשמע ענין אחד, אלא כתיב "ואם תקח", משמע, שהוא עוד דבר.

אלא שיש לתמוה על שבועה זו, דבשלמא מה שהשביעו שלא יענה את בנותיו, הוא דבר שהתחייב בנישואין, אבל איך משביעו שלא ישא עוד נשים, ומדוע הסכים יעקב לבקשה זו, וכי התחייב לו בנישואיו עם בנותיו שלא ישא עוד נשים. ועוד יש להקשות על לשון הכתוב "ואם תקח נשים על בנתי", מדוע לא אמר בקיצור "ואם תקח [עוד] נשים", ומהו הלשון על בנתי.

ונראה על פי המבואר ביבמות (מד, א), דנותנים חז"ל עצה טובה לאדם שלא ישא יותר מארבעה נשים, כיון שאשה מצטערת ביותר אם בעלה פורש ממנה ביותר מחודש, וכיון שעונת תלמיד חכם מערב שבת לערב שבת (כתובות סב, ב), ואפילו אם יש לאדם כמה נשים, אינו חייב עונה יותר מפעם בשבוע, לכן נתנו חז"ל עצה טובה, שלא ישא אדם יותר מארבע נשים, כדי שתהיה עונה לכל אחת פעם אחת בחודש.

ועל פי זה מבואר היטב, דבאמת, עיקר הטעם שלבן השביע את יעקב שלא ישא עוד נשים, הוא כדי שלא ימנע מכל אחת עונה פעם אחת בחודש, ולכן הקדים ואמר שמשביעו שלא יענה את בנותיו למנוע מהן תשמיש, [ואף על פי שתלמיד חכם חייב לפקוד את אשתו, חשש לבן שיפרוש מהן כמו שאמרו בכתובות סב, ב שתלמידי חכמים יוצאים לתלמוד תורה כמה שנים

בלא רשות], ועוד הוסיף להשביעו שלא יוסיף נשים, כדי שתבוא עונה אחת לכל אחת, לפחות פעם בחודש, לכן דקדק לומר "על בנותי", דדוקא על בנותיו לא יוסיף, אבל אם תמות אחת חלילה, יהיה מותר לישא עוד אחת, דהעיקר שלא יוסיף על ארבע בנותיו [דשפחות נמי איקרו בנותיו כמבואר ברש"י].

⁴ תמצית דבריו: מדוע הסכים יעקב לשבועה שלא יקח עוד נשים, ומהו הלשון "על בנותי" – ונראה דהטעם שאמר שלא ישא נשים "על בנותיו", כדי שתבוא עונה לכל אחת, לפחות פעם בחודש, דתלמיד חכם אין חייב עונה יותר מפעם אחת בשבוע, ואם יש לו ארבע נשים, תהיה עונה לכל אשה פעם בחודש, וכיון שהיו לו ארבע נשים, השביעו שלא יקח יותר, אבל אם תמות אחת, יהיה מותר לישא, לכן "על בנותי", ולכן הסכים לשבועה זו.



[כג]

⁵ [כג] (לא, נד) "ויזבח יעקב זבח בקר ויקרא לאחיו לאכל לחם ויאכלו לחם וילינו בקר" ע"כ. הנה בכל המקומות שעשו משתה לא כתוב זבח, רק שעשה משתה (לעיל יט, ג. כא, ח. כו. ל. כט, כב), ואפילו שהכינו בקר לא כתיב זבח, אלא "ויקח בן בקר רץ וטוב ויתן אל הנער וימחר לעשות אתו (יח, ז)", וביותר יש לתמוה, דבקרבנות כן כתוב לשון זביחה, דכתיב "מזבח" בקרבנות שעשו נח אברהם יצחק ויעקב (ח, כ. יב, ז. יג, יח. כו, כה. לג, כ. לה, א).

ונראה, על פי המבואר בחולין (יז, א) "תניא: כי ירחק ממך המקום אשר יבחר ה' אלהיך לשום שמו שם וזבחת מבקרך ומצאנך (דברים יב, כא) - ר' עקיבא אומר: לא בא הכתוב אלא לאסור להן בשר נחירה, שבתחלה הותר להן בשר נחירה, משנכנסו לארץ נאסר להן בשר נחירה", מבואר דשחיטה בחולין לא נאמרה להם, ומכל מקום שחיטה לקדשים בבמה היו חייבים,

משך חכמה

פרשת ויצא פסקא כא-כז – חזרת יעקב לא"י

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' י תשפ"ו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@ybdaskal.com כל הזכויות שמורות ©

רק בארץ ישראל, יתכן להיות, כי הר הגלעד, שצפה יעקב
שהמצפה יהא לבניו, שבט מנשה (שופטים יא, כט), שמר
שחיטה. ולכן ויזבח זבח, ושחט בעצמו, ויקרא לאחיו לאכול לחם,
זה דבר המתוקן כל צרכו לאחר שהיה שחוט ומוכן, אז קרא
אותם, שהיה חושש לקרוא אותן בחיי הצאן, שחש מפני שחוט
לעבודת גילולים, דזה מחשב וזה עובר, כמבואר בחולין דף לח, ב.
לכן לא קרא אותם רק לאחר שנשחטו והוכנו ונתבשלו ונהיו לחם
לאכול, וברור. ולכן ביתרו, שהיה שלמים, ורק לאחר זריקת דמים

דמקום זה היה בכלל ארץ ישראל, דמקום זה נקרא מצפה (פסוק מט), ובספר
שופטים כתוב (יא, כט) שהמצפה היה שייך לשבט מנשה, לכן נהג שם
מצוות כדן ארץ ישראל.

ועל פי זה מיושב עוד קושיא, מדוע כתוב "וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבֶחַ בָּקָר וַיִּקְרָא
לְאָחָיו לְאָכֹל לֶחֶם", דמשמע שקודם זבח יעקב את הזבח, ורק לאחר מכן
קרא לאחיו לאכול לחם, ובכל מקום בתורה לעיל שכתוב שעשו משתה, לא
כתוב שקודם שחטו הבקר ולאחר מכן קראו להם לאכול לחם. ועוד קשה
דלא כתוב שאכלו הזבח. ולפי המבואר אתי שפיר, דהנה שחיטה היא אחד
מהעבודות של הקרבנות, והיא אחת מהעבודות שחייבים עליה לעבודה
זרה, וכיון שיעקב עשה כאן שחיטה, שלא נהגו לעשות כן רק לעבודה זרה,
חשש יעקב, שיחשבו המשתתפין מחשבת עבודה זרה בשחיטה זו, שיחשבו
ששוחט לעבודה זרה, וכיון שקרא להם הם כשותפין באוכל, ואם הבעלים
חושבים מחשבת עבודה זרה על שחיטה של השוחט, נעשה הבשר עבודה
זרה, כמבואר בחולין (לח, ב), לכן לא קרא להם רק לאחר שגמר לשחוט,
ועשה את העבודה בבשר שיהיה ראוי לאכילה, כי גם בהכנת המאכל יש
חשש שיחשבו על עבודה זרה בהכנת האוכל, לכן לא קרא להם רק לאחר
גמר הכנת הבשר, ולשון "לחם" היינו בשר מוכן לאכילה כלחם.

ובזה מיושב גם מדוע ביתרו כתוב (שמות יח, יב) "וַיִּקָּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה
עִלָּה וּזְבָחִים לֵאלֹהֵים וַיֵּבֶא אֶהֱרֹן וְכָל זָקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֶאֱכֹל לֶחֶם עִם חֹתֵן מֹשֶׁה
לִפְנֵי הָאֱלֹהִים", דגם כאן יש לדקדק, דבתחלה כתוב שמשח לך עולה
וזבחים, ולאחר מכן כתוב שבאו לאכול לחם, ולא מובן איפה נעלם הזבח,
והיכן מוזכר לפני כן שהכין לחם, אבל לאור המבואר דלחם משמעו בשר
מוכן לאכול כלחם, אתי שפיר, דבא הכתוב לפרש, שרק לאחר זריקת הדם
והעלת אימורים היו מותרים לאכול הבשר, דשלמים אינם מותרים לבעלים
רק לאחר זריקת הדם והעלאת אימורים.

ורק מזבח כתוב בכולם. משום שבני נח היו מקריבים לגבוה
שחוטים וטהורים כמו שעשה נח, אבל חולין היו אוכלים בנחירה
כמו ישראל במדבר (חולין יז, א. רמב"ם שחיטה ד, יז), ושחיטה
מן הצואר יליף ממקום שזב חתהו (חולין כז, א), וזה מלת זבח,
רק יעקב שחט וחיידש מצות שחיטה⁶.

[כד - המשך]

מדוע: א. קיים יעקב מצוות שחיטה בחו"ל. ב. לאחר השחיטה קרא להם לאכול
(שם) ולפי זה⁷, דברי רמב"ן (בראשית כו, ה) שלא שמרו מצות

כמבואר בזבחים (קכ, א), דנחלקו בשחיטה בלילה בבמה, אבל שחיטה
חייבין בשוחט בבמה. והנה לשון זבח מבואר בחולין (כז, א) דהוא לשון
שחיטה מן הצואר, דזבח משמעו ממקום שזב, דהיינו הצואר, שמשם זב
הדם, משם חתהו, דהיינו תשבור אותו.

ועל פי זה מיושב הכל, דכיון שלא היו מצווין בשחיטה, לכן היו עושים
נחירה, ולכן לא כתוב זבח, אלא משתה, או ויעש את הבקר, אבל בבמה
שהיו חייבים בשחיטה כתוב "מזבח", מלשון זביחה, דחייבים בשחיטה
בבמה. וכל זה היה לפני יעקב אבינו, אבל יעקב חידש דין שחיטה גם
לחולין, לכן רק עכשיו אצל יעקב כתוב זבח, ובוה מיושב הכל כסייעתא
דשמיא.

⁶ תמצית דבריו: מדוע בכל סעודה לפני יעקב כתוב "משתה" –
מלבד בקרבן כתוב "מזבח" - וכאן כתוב "ויזבח כו' זבח" – ונראה
דעד יעקב היו כולם אוכלים בשר חולין בנחירה, לכן לא כתוב זבח
אלא משתה, אבל בקדשים היו צריכים שחיטה, לכן כתוב
"מזבח", אבל יעקב חידש את השחיטה בחולין, לכן כתוב כאן
"ויזבח כו' זבח", דזביחה הוא לשון שחיטה.

[כד - המשך]

⁷ [כד] ועל פי המבואר לעיל, שיעקב תיקן שחיטה, צריך ליישב, הא דכתב
הרמב"ן (בראשית כו, ה) וז"ל, "והנראה אלי מדעת רבותינו, שלמד אברהם
אבינו התורה כלה ברוח הקדש, ועסק בה ובטעמי מצותיה וסודותיה, ושמר
אותה כולה כמי שאינו מצווה ועושה, ושמירתו אותה היה בארץ בלבד,
ויעקב בחוצה לארץ נשא האחיות, וכן עמרם, כי המצות משפט אלהי הארץ
הן, אף על פי שהוזהרנו בחובת הגוף בכל מקום (קדושין לו ב) "כו' עכ"ל,
מבואר שהאבות קיימו התורה רק בארץ ישראל, ולכן יעקב נשא ב' אחיות
בחוץ לארץ, ולפי זה קשה, מדוע עשה יעקב זביחה כאן בחוץ לארץ. ונראה,

משך חכמה

פרשת ויצא פסקא כא-כז – חזרת יעקב לא"י

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' י תשפ"ו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@ybdaskal.com כל הזכויות שמורות ©

מצבו הרע, בדיעות ובמדות, רמאי ואוהב ממון. ויעקב הלך לדרכו, שהצדיק ותלמיד חכם האמיתי, הוא הולך ממקום הראשון למעלות גדולות, וכמו שאמרו (ברכות סד, א) תלמידי חכמים אין להם מנוחה בעולם הזה ובעולם הבא, שמתוספים מעלה ומעלה מיום ליום, ומיד, ויפגעו בו מלאכי וכו', והבן¹⁰.



[כו]

(לב, ב-ג) - (ב) ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהים: (ג) ויאמר יעקב פאָשר ראָם מחנה אלהים זה ויקרא שם המקום ההוא מחננים:

מדוע כתוב שראה אותם, והא כבר כתוב שפגעו בו לפני כן, ועוד מדוע קודם כתוב

שפגעו ולאח"כ ראם

(לב, ב-ג) ויפגעו בו מלאכי וכו' כאשר ראם, מחנה אלקים זה. הענין¹¹, שהמלאך הנראה בעין מוחשי, הוא או התלבשות מן

ונראה דבא ללמד שלמרות שיעקב הצדיק היה ראוי לרומם את לבו, הוא שב למקומו הפחות, אבל יעקב הלך לדרכו, מדרגה לדרגה.



[כו]

¹¹ [כו] (לב, ב-ג) - (ב) ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהים: (ג) ויאמר יעקב פאָשר ראָם מחנה אלהים זה ויקרא שם המקום ההוא מחננים" ע"כ. יש לדקדק, מהו הלשון "כאשר ראם", והא כבר כתוב שפגעו בו. ועוד קשה, דקודם רואים, ולאחר מכן פוגעים, דהיינו שמתקרבים זה לזה, וכאן היה להפך, דקודם פגעו בו ולאחר מכן ראו אותו.

ונראה, דהכתוב בא לרמוז את הפגישה עם המלאך, שאם המלאך לא מתלבש בלבוש איש, אין ראיית האדם את המלאך, כראיית בשר ודם, שרואהו מרחוק ומתקרב אליו לאט לאט, אלא כאשר זוכה האדם לראיית מלאך, הוא לאחר הזדככות נפשו, ואז מגלה את המלאך עומד לידו, לכן בראיית מלאך, הפגיעה בו הוא לפני שרואהו, שהמלאך עומד לידו, אלא שכשיזכך עצמו יזכה לראותו. וכיוצא בזה פירשו הקדמונים מקרא (טז, יג) הגם הלם ראיתי אחרי רואי, שכיון שפסק מדבר עמה, תיכף לא ראתה אותו.

לכן דקדק הכתוב לומר שקודם פגעו בו, ולאחר שהזדכך כראוי, אז ראה אותם, ולכן רק לאחר שראה אותם, אמר מחנה אלוקים הוא, כי הם לא באו בלבוש איש, שאז היה רואה אותם לפני כן, דלפעמים המלאך מתלבש בלבוש איש, כדכתיב להלן (לז, טו) "וימָצְאֵהוּ אִישׁ וְהָיָה תַּעֲזָה בְּשָׂדֶה

והקטר חלבים כתוב (שמות יח, יב) גם כן, ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם וכו', דמשולחן גבוה זכו בדבר המתקן כל צרכו, ודו"ק היטב⁸.



[כה]

(לב, א-ב) - (א) וישכם לבן בפקר וינשק לבניו ולבנותיו ויברך אתהם וילך וישב לבן למקמו: (ב) ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהים:

מה הכונה שלבן שב למקומו ויעקב הלך לדרכו

(לב, א-ב) וישב לבן למקומו ויעקב הלך לדרכו. פירוש⁹, כי מי שיש לו איש קדוש כיעקב בתוך ביתו, הלא ראוי להתבסס ממעשיו וחכמתו, ולקיים בו הלוך את חכמים וחכם (משלי יג, כ), ולא כן היה, וכאשר הלך יעקב, שב לבן למקומו הראשון, היינו

⁸ תמצית דבריו: מדוע: א. קיים יעקב מצוות שחיטה בחו"ל. ב. לאחר השחיטה קרא להם לאכול. ונראה, דהמצפה הוא המקום מעבר לירדן שזכה בו מנשה, ככתוב בשופטים, ולכן קיים שם יעקב מצות שחיטה. וכיון ששחט, חשש שיחשבו ששוחט לעבודה זרה, לכן קרא להם לאכול רק לאחר שסיים את כל העבודות בבשר, הן בשחיטה והן בבישול והכנה, והיינו "לאכול לחם", הוא הבשר המוכן לאכילה.



[כה]

⁹ [כה] (א) וישכם לבן בפקר וינשק לבניו ולבנותיו ויברך אתהם וילך וישב לבן למקמו: (ב) ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהים, ע"כ. יש לדקדק, מהו אריכות הלשון שלבן שב למקומו, די לכתוב שהלך. וכן ביעקב, מדוע כתוב שהלך לדרכו, די לכתוב וילך יעקב, דהרי פשיטא שלבן שב למקומו, ומאי נפקא מינא מזה, וכן פשיטא שיעקב הולך לדרכו. ונראה, דבא הכתוב לפרש גודל פחיתותו של לבן, שלמרות שהיה אצלו יעקב הצדיק בביתו, והיה יכול לרוממו ולהנות מזיו חכמתו, כלשון הכתוב (משלי יג, כ) "הולך את חכמים יחכם ורעה כסילים ירוע", למרות זאת, לרוב פחיתותו, מיד חזר למצבו הראשון, וזה הכונה שב למקומו. וביעקב הוא להפך, דהלך לדרכו, שהחכם הולך מעלה ומעלה מדרגה לדרגה, ולכן זכה שפגעו בו מלכי אלוקים, מיד שהלך מלבן.

¹⁰ תמצית דבריו: מה הכונה שלבן שב למקומו ויעקב הלך לדרכו,

משך חכמה

פרשת ויצא פסקא כא-כז – חזרת יעקב לא"י

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' י תשפ"ו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@ybdaskal.com כל הזכויות שמורות ©

המקום ההוא מְחַנֵּם:

מדוע קרא להם מחנה אלוקים, ועוד שקרא למקום מחנים

(לב, ג) מחנה אלוקים זה. הענין¹³, שבני אדם מחוברים ומתיחסים זה לזה מצד השתוות תכונתם, מצד יחס טבעם, זה קרובו וזה מקבל תועליות זה מזה, ומחומר אחד קורצו. לא כן שכלים הנבדלים כל אחד שכל פשוט נבדל מכל גשם (רמב"ם יסודי התורה ב, ג-ז), כל אחד עלול בהווייתו מרצון הבורא, מרצונו הפשוט הבלתי מחויב. ומתי הם נעשים הגמוניא אחד, בשעה שנשתלחים לענין אחד. וכאן באו מלאכי ה' להצילו מיד עשו ולשמרו בדרך, וזה שאמר מחנה אלוקים זה, שכולם מתיחסים ומשתווים זה לזה, עד כי ראוי לכוללם לקרואם בלשון יחיד מחנה, שכולם למטרה אחת באו, ודו"ק¹⁴.

המלאך, וזה ויפגעהו איש (לז, טו), שנתלבש בלבוש איש, או הוא דקות המוחש, וההשגה המורגשת, עד כי הוא כפגיעה אחד באחד. והנה אם אחד בא לקראת חברו, הלא מרחוק רואה את חברו, ואחר כך פוגע בו שבא אצלו, מה שאין כן המלאך, קודם זמן שהוא אצלו אינו רואהו, וכשהוא אצלו הוא רואהו, שאז נתגדל השגתו והוא רואהו. וכיוצא בזה פירשו הקדמונים מקרא (טז, יג) הגם הלם ראיתי אחרי רואי, שכיון שפסק מדבר עמה, תיכף לא ראתה אותו. וזה שאמר, שאף על פי שהמה הלכו מארץ ישראל לקראתו, בכל זה לא ראה אותם מרחוק, רק כאשר פגעו בו, שבאו אצלו ממש, שאז היה צריך להם, אז השיג אותם ונזדככה ראייתו. ולכן אמר כאשר ראם, אחרי הפגיעה, ולא קודם הפגיעה, מחנה אלוקים זה, ודו"ק¹².



[כז]

(לב, ג) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב פָּאָשָׁר רָאָם מְחַנֵּה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם

ולכן על שם הנס קרא למקום "מחניים", שבאו הרבה מלאכים יחד להצילו. והטעם שלשון מחנה מורה שבאו למטרה אחת, ולא בסתם, שנתקבצו הרבה מלאכים יחד, הוא מהטעם דלהלן.

דהנה קבוצות אנשים מתחברים יחד, כאשר יש דבר המקשר ביניהם. או שכולם יש להם אותה תכונה, ותכונתם מחברת ביניהם. או שהם קרובים ביחס משפחתם, וטבעם מקרב אותם. אבל המלאכים שהם שכל פשוט נבדל מכל גשם, כמבואר ברמב"ם (יסודי התורה ב, ג-ז), לא שייך התחברות ביניהם, לא ביחוס טבעי ולא בתכונה, אבל יש חיבור ביניהם אם כולם באים למטרה אחת, ולכן, לשון "מחנה", שהוא חיבור, אינו שייך במלאכים, רק כאשר הם באים למטרה אחת, ולזה נתכון יעקב שקרא להם מחנים, ועל שם הנס הגדול קרא למקום מחנים.

¹⁴ תמצית דבריו: קשה מדוע קרא להם מחנה אלוקים, ועוד שקרא למקום מחנים. ונראה דאין אפשרות חיבור אצל מלאכים, רק כאשר באים למטרה אחת, לכן קרא להם יעקב "מחנה", להודות לה' ששלח לו הרבה מלאכים למטרה אחת - להצילו מעשיו. ולכן קרא למקום "מחניים", לטעם זה, להודות על הנס, שבאו להצילו יחד.

וַיִּשְׁאַלְהוּ הָאִישׁ לֵאמֹר מַה תִּבְקֹשׁ, שהמלאך התלבש בלבוש איש.

[א. ה. ורבינו העתיק "ויפגעהו איש", כדרכו, שאינו מדקדק בלשון הכתובים. ואולי בכונה כתב ויפגעהו, להשוות הלשון לכאן, שפגעו בו מלאכי אלוקים בלא מלבוש, ושם היה פגיעה במלבוש. וחלילה להגיה בלשון קדרשו].

¹² תמצית דבריו: קשה מדוע כתוב שראה אותם, והא כבר כתוב שפגעו בו לפני כן, ועוד מדוע קודם כתוב שפגעו ולאח"כ ראם. ונראה, דאין ראיית האדם את המלאך כראיית האדם את חברו, שקודם רואהו, ולאח"כ מתקרב ופוגשו. אבל ראיית מלאך היא השגה גבוהה, שהמלאך נמצא לידו, ואינו רואהו עד שמתעלה לדרגה גדולה, ואז רואהו, לכן המלאך פוגע בו לפני שרואהו. לכן קודם פגעו בו מלאכי אלוקים, ורק לאח"כ ראה אותם, ואז אמר שהם מחנה אלוקים.



[כז]

¹³ [כו] (לב, ג) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב פָּאָשָׁר רָאָם מְחַנֵּה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא מְחַנֵּם ע"כ. יש לדקדק, מה התכון יעקב אבינו שקרא להם "מחנה", ועוד שקרא למקום מחניים בגלל זה, ובדאי כונה גדולה נתכון בזה.

ונראה, דיעקב התכון להודות לה' ששלח הרבה מלאכים יחד להצילו מעשיו, ובזה שקרא להם "מחנה", זה מורה שכולם נשתלחו למטרה אחת,